

IZVJEŠTAJ

SA XIV SAVJETOVANJA TUŽILACA U BOSNI I HERCEGOVINI

Udruženje tužilaca/tužitelja Federacije Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: Udruženje) je uz pomoć cijenjenih partnera i to: Visoko sudsko i tužilačko vijeće Bosne i Hercegovine – VSTV – Projekat jačanja tužilačkih kapaciteta u sistemu krivičnog pravosuđa i VSTV- Projekat unapređenja rada na predmetima ratnih zločina – IPA 2019, J.U. Centar za edukaciju sudija i tužitelja FBiH – CEST FBiH, J.U. Centar za edukaciju sudija i tužitelja RS – CEST RS, Ministarstvo pravosuđa SAD/Program za razvoj, pomoć i edukaciju tužilaštava u prekomorskim zemljama – US DoJ/OPDAT, USAID – Pravosuđe protiv korupcije, TRIAL International, Međunarodna organizacija za migracije - IOM, Međunarodni forum solidarnosti – MFS - EMMAUS, Vijeće Evrope (EV), Organizacija za sigurnost i saradnju u Evropi - OSCE Misija u Bosni i Hercegovini, UNICEF, Atlantska inicijativa, AIRE centar, Centar za istraživanje politike suprotstavljanja kriminalitetu - CPRC, i ostvarilo uspješnu, kvalitetnu i ugodnu saradnju na organizaciji „XIV savjetovanje tužilaca u Bosni i Hercegovini“ (u daljem tekstu: Savjetovanje) u 2021. godini.

Savjetovanje je uspješno i na izuzetno zadovoljstvo svih učesnika i gostiju Udruženja održano u Neumu, u vremenskom periodu 21. – 24.09.2021. godine, uz naznaku da je na ovogodišnjem savjetovanju bio prisutan značajno veliki broj učesnika koji se ističe, kako po broju tako i po kvaliteti, u odnosu na savjetovanja održana prethodnih godina.

Na dan 21.09.2021. godine, od 16,00 – 19,00 sati bio je predviđen dolazak i registracija učesnika, izlagača i gostiju Savjetovanja, dok je savjetovanje održano u periodu 22. – 24.09.2021. godine.

Treći dan, 24.09.2021. godine, a prema dnevnim redovima za sve panele, Savjetovanje je uspješno završeno do pauze za ručak, nakon čega je slijedio odlazak učesnika, izlagača i gostiju.

Osim registracije koja je vršena na dan dolaska, registracija učesnika i izlagača vršena je i u preostala tri dana Savjetovanja.

Prilikom organizacije i održavanja ovogodišnjeg Savjetovanja u okolnosti pandemije COVID-19, strogo i striktno su poštovane sve mjere higijensko – zdravstvene zaštite, koje su dale rezultata da u tom pogledu nisu opaženi bilo kakvi problemi. Prilikom registracije na dan 21.09.2021. godine, svi učesnici, izlagači i gosti bili su dužni predočiti jedan od dokumenata, i to: potvrdu o vakcinaciji, potvrdu da su prebolovali COVID-19 i PCR test na COVID-19

Ukupan broj učesnika i izlagača Savjetovanja iznosio je 178, te pet gostiju Udruženja, uz postojanje mogućnosti neznatnog odstupanja od navedenog broja učesnika, kako ukupno tako i pojedinačno u odnosu na panele, ukoliko je neko od učesnika otkazao prisustvo nakon što su dostavljeni finalni spiskovi učesnika, ali takva odstupanja su neznatna u odnosu na navedeni ukupan broj učesnika.

Učesnici Savjetovanja bili su tužioc i druge osobe delegirane iz svih tužilaštava u Federaciji BiH, kao i oni učesnici koje je delegirao Centar za edukaciju sudija i tužilaca RS.

Savjetovanje je tematski organizovano u šest panela koji su se održavali zasebno u za to predviđenim prostorijama, međusobno fizički odvojeni i prema dnevnim redovima predviđenim za svaki panel posebno.

PANEL 1 – Korupcija i organizovani kriminal visokog nivoa

Panel 1 tematski je bio određen kao „Korupcija i organizovani kriminal visokog nivoa“, a broj učesnika sa izlagačima iznosio je ukupno 48.

Učesnici i izlagači savjetovanja pridržavali su se dnevnog reda i tematske cjeline određene istim u potpunosti su ispoštovane.

Prvi dan Savjetovanja, i to 22.09.2021. godine, podijeljen je bio u tri sesije, sa tematskim cjelinama unutar sesija kako je to navedeno u dnevnom redu.

Drugi dan Savjetovanja, i to 23.09.2021. godine, podijeljen je bio u četiri sesije, sa tematskim cjelinama unutar sesija kako je to navedeno u dnevnom redu.

Treći dan Savjetovanja, i to 24.09.2021. godine, podijeljen je bio u dvije sesije, sa tematskim cjelinama unutar sesija kako je to navedeno u dnevnom redu.

Osim tematske obrade cjelina naznačenih u dnevnom redu, Savjetovanje je u odnosu na ovaj Panel obilovalo i primjerima iz prakse u okviru čega je bilo izraženo aktivno učešće svih učesnika kroz diskusiju i interakciju, što je rezultiralo identifikaciji problema u praksi i nastojanju da se pronađu rješenja za iste, i dr..

Zaključci doneseni u odnosu na ovaj Panel su slijedeći:

I. DAN

Generalni zaključci:

- podržava se praksa organizacije panela o harmoniziranju tužilačke i sudske prakse u predmetima korupcije, privrednog i organizovanog kriminala. Potrebno je nastaviti pratiti i analizirati praksu primjene procesnog i materijalnog prava u dijelu u kojem se izražavaju oprečni i različiti stavovi o istim ili sličnim pitanjima, te kroz stručne radove i tematska okupljanja ukazivati na bitne segmente i razgovarati o mogućim rješenjima,
- podržava se Metodologija za izradu analize kaznene politike u predmetima korupcije, privrednog i organizovanog kriminala,
- u cilju osiguranja pune rodne ravnopravnosti u postupanju u ovim vrstama predmeta, potrebno je kontinuirano unaprjeđivati svijest o rodnoj ravnopravnosti u pravosuđu u BiH, te je neophodno da nosioci pravosudnih funkcija proaktivno djeluju u cilju osiguranja poštivanja rodne ravnopravnosti u svim fazama postupka,

Vrednovanje i organizacija rada:

- u cilju unapređenja efikasnosti i kvaliteta rada na predmetima korupcije, privrednog i organizovanog kriminala visokog nivoa, neophodno je, što je moguće prije,

unaprijediti sistem vrednovanja rada sudija i tužilaca na ovim vrstama predmeta. U komunikaciji sa izvršnim i zakonodavnim organima vlasti potrebno je prioritarno i hitno riješiti pitanja nedovoljnih ljudskih, materijalnih i prostornih kapaciteta za rad na ovim vrstama predmeta,

- u sudovima, u kojima postoji dovoljan broj sudija u krivičnim odjeljenjima i dovoljan broj predmeta organizovanog kriminala i korupcije visokog nivoa, potrebno je ljudskih, materijalnih i finansijskih formiranje posebnog vijeća u okviru krivičnog odjeljenja koje bi se bavilo ovom vrstom predmeta.

Efikasnost i kvalitet postupanja u predmetima korupcije, privrednog i organizovanog kriminala visokog nivoa:

- u sklopu procesa izrade prijedloga izmjena i dopuna Zakona o krivičnom postupku, potrebno je razmotriti mogućnost da se osnaži uloga sudije za prethodno saslušanje na način da se u toj fazi postupka učini obaveznim zakazivanje ročišta na kojem bi se raspravili prigovori o zakonitosti dokaza podnesenih uz optužnicu, uz mogućnost izvođenja dokaza o zakonitosti ili nezakonitosti dokaza. Također, potrebno je razmotriti uvođenje dobrovoljne predaje dokaza u krivičnom postupku kao zakonski institut na ovim nivoima pravosuđa, te mogućnost isključenja protivpravnosti kada je privatni snimak korišten ili sačinjen u javnom interesu. Poželjno je precizirati i ujednačiti pravni okvir u oblasti oduzimanja imovinske koristi stečene krivičnim djelom, te raditi na ujednačavanju tužilačke i sudske prakse u ovoj oblasti,
- u oblasti vještačenja, procjena relevantnosti pribavljene finansijske dokumentacije u fazi istrage, te dostavljanje relevantne dokumentacije na vještačenje, značajno bi doprinijelo fokusiranju dokazne građe na sporna pitanja od značaja za donošenje sudske odluke. Također, u odsustvu direktnih dokaza, tužiocima bi trebali češće koristiti mogućnost dokazivanja objektivnih obilježja koruptivnih krivičnih djela putem indirektnih dokaza, te proaktivnije djelovati u oblasti oduzimanja imovinske koristi stečene krivičnim djelom,
- u okviru postojećih zakonskih rješenja, korištenje privatnih audio i video snimaka u krivičnom postupku bi moglo biti samo izuzetno moguće i u skladu sa Evropskom Konvencijom o ljudskim pravima, ukoliko bi njihovo korišćenje bilo u skladu sa zahtjevom jakog javnog interesa (zaštita nacionalne sigurnosti, otkrivanje i sprječavanje ozbiljnih krivičnih djela organizovanog kriminala i korupcije i sl.) i proporcionalno zaštiti individualnih ljudskih prava. U konkretnom slučaju, ukoliko je snimljeni materijal autentičan i takve prirode da je u skladu sa izuzetno jakim javnim interesom da bude objavljen, preslušan ili pregledan, i korišten u sudskim postupcima, u skladu sa opštim principima krivičnog zakonodavstva, takav dokaz bi se mogao koristiti i u krivičnim postupcima. Međutim, u pogledu toga bi bilo nužno zauzeti jasan stav u Panelu za ujednačavanje sudske prakse i pred krivičnim odjeljenjima najviših sudova u BiH.

Edukacija:

- u okviru specijalističke obuke za tužioce neophodno je posvetiti posebnu pažnju relevantnim temama u oblasti finansija, vještini pisanja naredbi za vještačenje

(definisanje zadataka vještaku i obima vještačenja), i korištenju/odlučivanju o indirektnim dokazima.

2. DAN

Načelo oficijelnosti krivičnog postupka sa posebnim akcentom na korupciju:

- borba protiv korupcije mora biti sistemski definisana na nivou institucije kao borba protiv pojavnog oblika korupcije, a ne kao borba pojedinaca. Navedeno je moguće ostvariti kroz jačanje interne kontrole unutar tužilaštava, kao i jasnim definisanjem politike gonjenja na nivou institucije koja mora biti strateški opredjeljena u suzbijanju pojava oblika korupcije,
- shodno zakonskoj obavezi koja proizilazi iz načela oficijelnosti tužiocima trebaju preuzeti inicijativu u pokretanju krivičnog postupka kada imaju saznanja da je počinjeno krivično djelo. Navedeno podrazumijeva da se od tužioca očekuje blagovremena reakcija, efikasna i djelotvorna istraga, te donošenje tužilačke odluke u razumnom roku, a sve s ciljem zadovoljenja društvenog interesa. Navedeno također podrazumijeva da tužiocima moraju proaktivnije djelovati i raditi, te planski voditi istrage,
- agencije za provođenje zakona s obzirom na svoju hijerarhijsku strukturu direktno utiču na instrumente i sredstva koje, shodno odredbama zakona o krivičnom postupku, tužiocima imaju na raspolaganju u borbi protiv korupcije. Stoga je neophodno jačati saradnju sa agencijama za provođenje zakona, te osigurati funkcionisanje navedenih agencija u skladu sa zajedničkim strateškim ciljevima tužilaštva i agencija neovisno od hijerarhije i vanjskih uticaja.

Izazovi u procesuiranju predmeta organizovanog kriminala i korupcije sa većim brojem optuženih:

- rad na predmetima korupcije dodatno otežava nedosljednost sudske prakse, visoki standardi dokazivanja, kao i blaga kaznena politika. Stoga je neophodno raditi na ujednačavanju sudske prakse naročito vezano za saradnju sa licima koja su u doticaju sa krivičnim djelom i postupanju sudova u svim fazama krivičnog postupka, te posebno jačanju sudske kontrole u fazi potvrđivanja optužnice,
- potrebno je intenzivirati korištenje instituta predpretnog ročišta na kojem bi se usaglašavao plan izvođenja dokaza i na taj način uticalo na efikasnost i ekonomičnost suđenja, kao i svih drugih alata propisanih ZKP-om, a koji se mogu koristiti da se efikasnije sudi, kako bi se osiguralo ostvarivanje prava na suđenje u razumnom roku,
- potrebno je uložiti dodatne napore kako bi se osiguralo efikasno i pravovremeno procesuiranje krivičnih djela korupcije, naročito u predmetima sa većim brojem optuženih, te jačati ovlaštenja predsjednika sudova kako bi vodili računa da suđenja u predmetima korupcije budu efikasnija, budući da se protekom vremena smanjuje interes javnosti čime se gubi kontrolna funkcija javnosti i često dovodi do izmjene sudske prakse, ali utiče i na ishode sudskih postupaka.

Korupcija u privrednom poslovanju, metode i tehnike analize finansijskih izvještaja, Prezentacija Priručnika za rad na predmetima privrednog kriminala, korupcije i finansijskih istraga:

- zbog kompleksnosti predmeta privrednog kriminala, već u najranijoj fazi postupka potrebno je formirati zajedničke istražne timove koje će sačinjavati predstavnici relevantnih agencija za provođenje zakona, kao i ekonomski savjetnici iz tužilaštava,
- kada je u pitanju rad na predmetima privrednog kriminala potrebno je kontinuirano educirati tužioce iz oblasti računovodstva (osnovna / bazična znanja), radi poznavanja osnovnih ekonomskih pojmova i kako bi znali procijeniti na koje se pozicije bilansa krivično djelo odražava, te koju je dokumentaciju nužno prikupiti,
- kako bi se izbjeglo prikupljanje nepotrebne dokumentacije neophodno je prethodno napraviti analizu dokumentacije koja je značajna za dokazivanje krivičnog djela. Prikupljenu dokumentaciju potrebno je obrađivati fazno i ići sistemom eliminacije ključnih pretpostavki,
- finansijske istrage je potrebno više afirmisati.

3. DAN

Istrage i procesuiranje koruptivnih krivičnih djela u Bosni i Hercegovini:

- potrebno je unaprjeđivati saradnju tužitelja i ovlaštenih službenih lica u oblasti pripreme i izvođenja službenih radnji u vezi sa istragama koruptivnih krivičnih djela, što uključuje organizaciju zajedničkih obuka i razmjene iskustava,
- poseban problem u istragama koruptivnih krivičnih djela predstavlja tzv. curenje informacija, čime već u ranoj fazi planiranja istrage ili nakon preduzimanja prvih istražnih radnji može doći do uništavanja, sakrivanja dokaza ili ometanja istrage na drugi način,
- ukazano je na otpor i sporo postupanje po zahtjevima za dostavljanje informacija koje tužitelji u skladu sa zakonima o krivičnom postupku upućuju državnim organima, preduzećima, odnosno pravnim i fizičkim osobama u Bosni i Hercegovini.

PANEL 2 – Procesuiranje predmeta ratnih zločina

Panel 2 je tematski bio određen kao „Procesuiranje predmeta ratnih zločina“, a broj učesnika sa izlagačima je iznosio ukupno 22.

Učesnici i izlagači savjetovanja pridržavali su se dnevnog reda i tematske cjeline određene istim u potpunosti su ispoštovane

Prvi dan Savjetovanja, i to 22.09.2021. godine, tematskim cjelinama obrađena je problematika iz oblasti ratnih zločina, kao npr. efikasnost istražnog postupka i rada na predmetima ratnih zločina, rješavanje slučajeva posmrtnih ostataka, trajni ukop i smještaj posmrtnih ostataka, imovinsko – pravni zahtjevi u predmetima ratnih zločina i dr..

Drugi dan Savjetovanja, i to 23.09.2021. godine, prezentovan je učinak rada pravosuđa na predmetima ratnih zločina u BiH, te žalba kao žalbeni osnov u predmetima ratnih zločina.

Treći dan Savjetovanja, i to 24.09.2021. godine, doneseni su zaključci i buduće perspektive.

Značajno je istaći da su učesnicima ovog Panela podijeljene „Smjernice za postupanje tužitelja/ica u vezi sa ostvarivanjem imovinskopravnog zahtjeva u krivičnom postupku“.

Kao i na ostalim panelima, ovaj Panel je, osim tematske obrade cjelina po dnevnom redu, također obilježen primjerima iz prakse u okviru čega je bilo izraženo aktivno učešće svih učesnika kroz diskusiju i interakciju, što je rezultiralo identifikaciji problema u praksi i nastojanju da se pronađu rješenja za iste, itd.

Zaključci doneseni u odnosu na ovaj Panel su slijedeći:

1. Upućuje se zahvalnost Evropskoj uniji na kontinuiranoj podršci koju dugi niz godina pruža pravosuđu Bosne i Hercegovine za rad na predmetima ratnih zločina, te konstatuje nemjerljiv značaj za implementaciju ciljeva i mjera Revidirane državne strategije za rad na predmetima ratnih zločina. U tom smislu se pozivaju rukovodioci pravosudnih institucija, odnosno sudije i tužioci da poduzmu sve neophodne mjere i ulože dodatne napore usmjerene ka unapređenju sveukupne efikasnosti u cilju blagovremene realizacije Revidirane državne strategije i smanjenju broja neriješenih predmeta ratnih zločina registrovanih pred pravosuđem u BiH.
2. Naslanjajući se na obavezujuće zaključke Visokog sudskog i tužilačkog vijeća BiH iz januara 2021. godine, te pravni okvir implementacije projekta Evropske unije „Unapređenje rada na predmetima ratnih zločina u BiH“ – IPA 2019, naglašava se obaveza da rukovodioci sudova i tužilaštava predmetnu podršku koriste isključivo za procesuiranje ove vrste predmeta, posebnu u okviru institucija koje i dalje registruju opterećujući broj predmeta ratnih zločina. Nesvrishodno korištenje podrške Evropske unije nije prihvatljivo, ne doprinosi unapređenju funkcionalnog položaja tužioca za što je podrška namijenjena i ne može se smatrati opravdanim.
3. Razmatranje rezultata rada tužilaštava ostvarenih u periodu 2014. – 30.06.2021. godine ukazuje na zaključak da je pravosuđe u BiH kapacitirano da efikasno procesuirati predmete ratnih zločina. Naime, u navedenom periodu, modalitetom tužilačke odluke procesuirano je 4545 lica. Međutim, iz prezentiranih podataka rada pravosuđa u BiH i uočenih praksi, kako u tužilaštvima, tako i sudovima, paralelno proizlazi i zaključak da uočene prakse negativno doprinose obavezi privođenja pravdi svih počinilaca, te obavezi efikasnog rješavanja ovih slučajeva. U tom smislu, neophodno je da sudovi intenziviraju održavanje glavnih pretresa u cilju ubrzanja suđenja, te ujednače različitosti u sudskoj praksi, posebno u okviru istog suda. Standardi dokazivanja pred sudom trebaju biti uspostavljeni na način da omogućavaju efikasno i pravično rješavanje krivičnog spora za sve strane u postupku, a naspram formalističkog pristupa. S druge strane, tužilaštva trebaju unaprijediti efikasnost i kvalitet rješavanja preostalih KTRZ predmeta i uložiti dodatne napore u tom pravcu. Procesuiranje lica Haške „A“ kategorije, registrovanih u složenim predmetima, u tom pogledu predstavlja apsolutni prioritet i rad na ovim predmetima mora biti intenziviran. Nadalje, kontrola glavnih tužilaca u pogledu priliva KTRZ predmeta, ali i kvalitete odluka, treba biti provedena na svakodnevnoj osnovi. Također, neophodno je

promptno rješavanje KTRZ i KTARZ predmeta u skladu sa Smjericama VSTV BiH, u koju svrhu je osiguran značajan dio podrške Evropske unije. Novelirani podzakonski normativni okvir VSTV BiH za rad tužilaštava na predmetima ratnih zločina predstavlja valjanu platformu i mora biti primjenjen dosljedno i podjednako u svakom tužilaštvu bez izuzetka. Svi registrovani oblici suprotnog postupanja i prakse suprotne navedenim obavezama sudova i tužilaštava moraju odmah biti otklonjene.

4. U pogledu oblagatornog zahtjeva Smjernica VSTV BiH i Opštih obavezujućih uputstava glavnih tužilaca BiH, RS, FBiH i BD BiH, konstatuje se obaveza redovnog pregleda i ažurnog rješavanja KTARZ predmeta. S tim u vezi, posebnu pažnju je potrebno posvetiti rješavanju KTARZ predmeta koji se odnose na postupke već provedenih ekshumacija, a u kojima još uvijek nema pozitivnog DNK izvještaja, odnosno predmete u kojima je DNK analiza izolovana, ali bez poklapanja sa podacima iz baze nestalih osoba. Naglašava se važnost uloge Instituta za nestale osobe BiH i Međunarodne komisije za traženje nestalih lica (ICMP), te se upućuju tužioci koji postupaju u KTARZ predmetima da ostvare redovnu komunikaciju sa navedenim institucijama u cilju efikasnog okončanja ovih predmeta. Konstatuje se pozitivna praksa pojedinih tužilaštava u kontekstu slijeđenja preporuka iz Revizijskog izvještaja ICMP-a u smislu izdavanja naredbi za trajni ukop i smještaj posmrtnih ostataka označenih kao historijski slučajevi i situacije sa izolovanim DNK uzorkom bez poklapanja sa podacima iz baze nestalih osoba, čime se stiču pravni preduslovi za donošenje tužilačke odluke u ovim KTARZ predmetima. U tom smislu komplementarna je aktuelna podrška Evropske unije IPA 2019 kojom su, između ostalog, osigurana sredstava za navedene radnje usmjerene ka blagovremenom rješavanju KTARZ predmeta u tužilaštvima.
5. Podsjećajući na obaveze tužilačke funkcije, neophodno je detaljno upoznati oštećene sa njihovim pravom na isticanje imovinskopravnog zahtjeva u krivičnom postupku. Naime, tužioci imaju zakonsku obavezu poduzimati procesne radnje u svrhu pribavljanja dokaza za isticanje imovinskopravnog zahtjeva i utvrditi imovinsko stanje osumnjičenih. S tim u vezi, već u samoj fazi istražnog postupka neophodno je pristupiti prikupljanju dokaza o imovnom stanju osumnjičenih, te poduzeti adekvantne mjere kako bi se smanjila opasnost od raspolaganja imovinom u korist trećih osoba. U tu svrhu potrebno je da tužioci u toku istrage izdaju zahtjeve za dostavljanjem podataka o imovini i uspostave kontakt sa punomoćnicima oštećenih u cilju da isti podnesu prijedloge za donošenje privremene mjere obezbjeđenja imovine iz koje bi se oštećeni mogao naknaditi nakon eventualnog dosuđenja postavljenog imovinskopravnog zahtjeva.
6. Preporučuje se da nadležni organi BiH uspostave fondove reparacije štete za žrtve ratnih zločina kao supsidijarni izvor naknade za pričinjenu materijalnu/nematerijalnu štetu u slučaju individualne insolventnosti osuđenog lica. Kao primjer dobre prakse prepoznaju se aktivnosti organizacije TRIAL International u pravcu pružanja podrške žrtvama ratnih zločina silovanja i seksualnog nasilja, te koraka ka uspostavi reparacijskog fonda u okviru Ministarstva za izbjeglice i raseljena lica BiH.
7. Naglašava se potreba da postupajući tužioci u predmetima ratnih zločina redovno i aktivno prate pravnu praksu i stavove Apelacionog odjeljenja Suda BiH, Vrhovnih sudova FBiH i RS, te Apelacionog suda BD BiH u primjeni i tumačenju materijalnog i procesnog prava u predmetima ratnih zločina.

8. Preporučuje se tužiocima da u predmetima ratnih zločina redovno ulažu odgovore na žalbe odbrane, imajući prilikom toga u vidu praksu najviših sudova u Bosni i Hercegovini. S tim u vezi pozivaju se Republičko javno tužilaštvo RS, Federalno tužilaštvo FBiH, te glavni tužilac Tužilaštva BiH i Tužilaštva BD BiH, da se u pogledu izjavljivanja tužilačkih žalbi u predmetima ratnih zločina, te davanja odgovora na žalbe odbrane, izvrši pojačan nadzor nad radom tužilaca u cilju ujednačavanja primjene materijalnog i procesnog prava u prijedlozima žalbe koje se izjavljuju pred najvišim sudskim instancama u BiH.
9. Pozivaju se glavni tužioci Tužilaštva BiH, Federalnog tužilaštva u FBiH, Republičkog tužilaštva RS, Tužilaštva Brčko distrikta BiH, te svih kantonalnih i okružnih tužilaštava da redovno održavaju sastanke i koordiniraju saradnju s ciljem blagovremene i efikasne implementacije ciljeva i mjera determiniranih Revidiranom državnom strategijom.
10. U svrhu obezbjeđenja adekvatnih uslova za efikasno procesuiranje predmeta ratnih zločina prenesenih sa Tužilaštva i Suda BiH na pravosuđe entiteta, odnosno Brčko distrikta BiH, preporučuje se oranziranje redovnih obuka policijskih službenika kantonalnih i okružnih MUP-ova koji rade na predmetima ratnih zločina.

PANEL 3 – Trgovina ljudima

Panel 3 je tematski bio određen kao „Trgovina ljudima“, a broj učesnika sa izlagačima je iznosio ukupno 33.

Učesnici i izlagači savjetovanja pridržavali su se dnevnog reda i tematske cjeline određene istim u potpunosti su ispoštovane

Prvi dan Savjetovanja, i to 22.09.2021. godine, tematskim cjelinama su predstavljene relevantne publikacije i istraživanja u vezi trgovine djecom s akcentom na migracije i digitalno okruženje, potom je predstavljen izvještaj o fenomenu trgovine djecom u Bosni i Hercegovini i dr., te je započeto sa prvom i drugom sesijom sa tematskim cjelinama kako je navedeno u dnevnom redu.

Drugi dan Savjetovanja, i to 23.09.2021. godine, nastavljeno je sa sesijama tri i četiri, a kojima je obrađeno više tematskih cjelina, kao npr. identifikacija djece žrtava trgovine ljudima, indikatori za identifikaciju i međuagencijsku saradnju, sa prezentacijom studije slučaja i interaktivnim diskusijama, istraga u slučajevima trgovine djecom, simulacija forenzičkog intervjua sa djetetom žrtvom trgovine ljudima i dr..

Treći dan Savjetovanja, i to 24.09.2021. godine, obrađena je tematska cjelina saslušanje djece žrtava eksploatacije i trgovine ljudima, kao i uloga tužilaštava u prikupljanju dokaza o novčanim i nematerijalnim odštetnim zahtjevima u krivičnim postupcima u slučajevima trgovine ljudima, nakon čega su doneseni zaključci i preporuke.

Značajno je istaći da je učesnicima ovog Panela podijeljen edukativni materijal, i to: „Priručnik za sudije i tužioce za postupanje u predmetima seksualnog uznemiravanja“, „Priručnik za razmatranje krivičnog djela silovanja u sudskoj praksi u Bosni i Hercegovini“ i „Krivična djela iz mržnje i krivična djela izazivanja mržnje – Komentar relevantnih zakonskih odredaba“.

Osim obrađenih tematskih cjelina po rasporedu dnevnog reda, Savjetovanje u odnosu na ovaj Panel obilježilo je izuzetno aktivno učešće svih učesnika bazirano na primjerima iz prakse i teoriji, te također identifikaciji problema u praksi i diskusije s ciljem iznalaženja rješenja za iste, itd.

Preporuke i zaključci doneseni u odnosu na ovaj Panel su sljedeći:

U cilju uspješnog krivičnog gonjenja počilaca krivičnog djela trgovine ljudima neophodno je dosljedno provoditi zakon u pogledu krivičnog gonjenja počilaca krivičnog djela trgovine ljudima, uz kontinuiranu edukaciju sudija i tužilaca, i svih drugih profesionalaca uključenih u suzbijanje i sprečavanje trgovine ljudima, kako bi se na djelotvoran i sveobuhvatna način unaprijedio njihov položaj u krivičnim postupcima, u skladu sa domaćim propisima i međunarodnim standardima.

Kada je u pitanju djetete žrtva trgovine ljudima sve odluke koje donose nadležni organi (centri za socijalni rad, policijski službenici, tužioc, centri za socijalni rad i drugi organi uključeni u rad sa djetetom) moraju biti u najboljem interesu djeteta. Imajući u vidu kompleksnosti principa "najbolji interes djeteta" i multidisciplinarnost dječijih prava, to zahtjeva i multidisciplinarni pristup nadležnih organa i pojedinaca u donošenju odluka od interesa za dijete žrtvu trgovine ljudima. Odlučivanje o interesu djeteta vrlo je osjetljivo i složeno pitanje, pa je stoga potrebno zalagati se za to da nadležne institucije, organizacije i sve odrasle osobe koje odlučuju o djeci i za djecu dobro razmisle šta je "najbolji interes djeteta" i kako će se ta odluka imlicirati na život i razvoj djeteta, te da u skladu s time donese svoje odluke. To se posebno odnosi na centre za socijalni rad koji zastupaju interese djeteta žrtve trgovine ljudima, određuju privremenog staratelja djetetu, koji treba imati potrebna znanja iz oblasti prava, kako bi odluke koje donosi bile u skladu sa zakonskim rješenjima i drugim propisima kojim su propisana prava djeteta na zaštitu i pružanje pravne pomoći tokom i nakon okončanog sudskog postupka.

Nemogućnost žrtvi trgovine ljudima da pravo na kompenzaciju ostvare u krivičnom postupku makar i djelimičnim odlučivanjem sudova o imovinskopravnom zahtjevu koje podnose oštećeni predstavlja ozbiljan problem, i ukazuje na neophodnost da se žrtvi pruži pravna pomoć od stručnih osoba, koje bi zastupale interese žrtve trgovine ljudima u krivičnom postupku, a koja bi se sastojala u sačinjavanju i podnošenju imovinskopravnog zahtjeva od strane oštećene /žrtve krivičnog djela, i prisustvom uz oštećenu/ žrtvu trgovine ljudima tokom suđenja u sudnici radi davanja potrebnih informacija o njenim pravima pred sudom, ohrabrenja u umanjena sekundarne viktimizacije.

Iz navedenog slijede sljedeći,

ZAKLJUČCI:

- uspostaviti kontinuiran program senzibilizacije svih u lancu zaštite žrtava trgovine ljudima i educirati sve uposlenike institucija u sistemu koje su u kontaktu sa žrtvama trgovine ljudima, uključujući sudije, tužioce, policiju, radne inspekcije, centre za socijalni rad zdravstvene institucije, nevladine organizacije, kao i druge organe, institucije i pojedince uključene u rad sa žrtvama trgovine ljudima, posebno sa djecom, kako bi se obezbjedio rodno specifičan pristup i prevenirale potencijalne predrasude i stereotipi koji vladaju o žrtvama trgovine ljudima, naročito ženama u trgovini ljudima u svrhu seksualne eksploatacije i djece žrtve trgovine ljudima u svrhu radne

eksploatacije, prosjačenja i sklapanja dječijih brakova, što se zapazilo u pojedinim slučajevima, posebno edukativne seminare za sve profesionalce koji su na bilo koji način uključeni u sistem pomoći i podrške žrtvama trgovine ljudima;

- kroz edukativne aktivnosti ukazati sudijama i tužiocima da više pažnje posvete da se imovinskopравни zahtjevi oštećenih dosuđuju u krivičnom postupku, uz dosljednu primjenu zakona o krivičnom postupku, koji im daje tu mogućnost, a da se izbjegava praksa upućivanja oštećenih/žrtava na parnicu, koja se pokazala u tom pogledu neefikasnom, opterećena dodatnim troškovima, i izlaganju sekundarnoj viktimizaciji oštećenih, posebno kada su u pitanju žrtve trgovine ljudima;
- potrebno je da oštećene u toku krivičnog postupka za krivična djela iz oblasti trgovine ljudima upoznati da imaju pravo na usluge pružalaca besplatne pravne pomoći, koji bi bili uz njih tokom cijelog postupka, kako bi se upoznali sa svojim pravima, posebno se to odnosi na imovinskopравни zahtjev, počev od sačinjavanja zahtjeva do podrške tokom suđenja i sve do konačne sudske odluke.
- neophodna je potrebna usklađena i koordinirana multiagencijska saradnja svih vladinih organa, policije, tužilaštva, sudova, nevladinih organizacija, centara za socijalni rad i svih drugih aktera uključenih u aktivnosti koji se odnose na zaštitu žrtava trgovine ljudima.
- harmonizirati krivično zakonodavstvo u Bosni i Hercegovini u pogledu definicije krivičnog djela trgovine ljudima, u svim krivičnim zakonima na jednak način propisati da je dijete osoba do 18 godina života, u skladu sa međunarodnim standardima, te definisati pojam “žrtve”.

PANEL 4 – Trgovina ljudima

Panel 4 je tematski bio određen kao „Djeca u kontaktu sa zakonom“, a broj učesnika sa izlagačima je iznosio ukupno 21.

Učesnici i izlagači savjetovanja pridržavali su se dnevnog reda i tematske cjeline određene istim u potpunosti su ispoštovane

Prvi dan Savjetovanja, i to 22.09.2021. godine, tematskim cjelinama su obuhvaćeni problemi i izazovi u postupku dokazivanja u krivičnim predmetima gdje su oštećena djeca i mladb., sa posebnim osvrtom na seksualne delikte, nadalje, prezentirana je praksa Kantonalnog tužilaštva Tuzlanskog kantona u procesuiranju krivičnih djela protiv braka, porodice i mladeži i dr.

Drugi dan Savjetovanja, i to 23.09.2021. godine, tematskim cjelinama obrađen je povećan broj krivičnih djela za vrijeme pandemije, u kojima su žrtve i počinioci mladb. i djeca, a koji su počinjeni putem društvenih mreža, zatim kompjuterski kriminal i kompjuterski omogućena krivična djela – pojam i problemi u praksi, te izrada plana i programa rada Koordinacionih sastanaka tužilaca za maloljetnike za period 2022. – 2023. godine grupni rad.

Treći dan Savjetovanja, i to 24.09.2021. godine, tematskom cjelinom obuhvaćeno je postupanje tužilaca koji rade sa djecom u kontaktu sa zakonom tokom vanrednih okolnosti – iskustva i sl., te su formulisani zaključci.

Uz obradu tematskih cjelina iz dnevnog reda, Savjetovanje u odnosu na ovaj Panel obilježila je i obrada primjera iz prakse, diskusija na tu temu, identifikacije problema u praksi i iznalaženju problema za iste.

Zaključci doneseni u odnosu na ovaj Panel su slijedeći:

1. Sugerirše se nadležnim sudovima, da prilikom saslušavanja djece i maloljetnika u svojstvu svjedoka vode dužnu pažnju da se izbjegava višestruko saslušanje djece na način da se dokazi izvode posredno, a u skladu sa Zakonom o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku i Konvenciji Vijeća Evrope o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualne zloupotrebe (Lanzarote konvencija, ETS 201). To podrazumijeva da se pred sudovima uvijek kada je to moguće reprodukuju audio-vizuelni zapisi saslušanja sačini tokom istrage, te da se djeca i maloljetnici saslušavaju neposredno samo kada je to neophodno.
 - Zaključak uputiti: Radnoj grupi za izmjenu Zakona o krivičnom postupku FBiH pri Federalnom ministarstvu pravde FBiH, CEST FBiH i CEST RS, Udruženja sudija FBiH i RS.
2. Preporuka nadležnim tužiocima da prilikom izdavanja naredbe za vještačenja djeteta i maloljetnika svjedoka traže obavezno mišljenje vještaka psihologa, odnosno timskog neuropsihijatrijskog vještačenja o sposobnosti svjedoka da bude saslušano neposredno pred sudom.
 - Zaključak uputiti: Udruženja tužilaca FBiH i RS, svim glavnim tužiocima, CEST RS i FBiH.
3. Neophodno je osigurati jednakost u postupanju prilikom smještaja djece i maloljetnika oštećenih krivičnim djelom, bez obzira na njihov starosni uzrast i pol djeteta.
 - Zaključak uputiti: Federalno ministarstvo rada i socijalne politike FBiH, Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite RS, kantonalna ministarstva nadležna za socijalnu zaštitu, centri za socijalni rad u BiH.
4. Potrebno je precizirati odredbu Zakona o krivičnom postupku iz člana 123. u smislu da nije neophodna naredba tužioca ili suda za tjelesni pregled oštećenog ukoliko se oštećeni podvrgnuo dobrovoljnom tjelesnom pregledu.
 - Zaključak uputiti: Radnoj grupi za izmjenu Zakona o krivičnom postupku FBiH pri Federalnom ministarstvu pravde FBiH
5. Predlaže se izmjena krivičnog djela izbjegavanje izdržavanja iz člana 223. stav 1. Krivičnog zakona FBiH na način da biće krivičnog djela predstavlja nedavanje izdržavanja umjesto izbjegavanja izdržavanja, tj. da krivično djelo glasi „Ko ne daje izdržavanje...“.
 - Zaključak uputiti: Radnoj grupi za izmjenu Krivičnog zakona FBiH pri Federalnom ministarstvu pravde FBiH.
6. Preporuka da se član 211. stav 2. i član 212. stav 2. Krivičnog zakona FBiH precizira na način da se propiše mogućnost dostavljanja predmeta (slike, audio i video materijali) koji

- su oduzeti od počinitelja krivičnih djela iskorištavanje djeteta ili maloljetnika radi pornografije i upoznavanje djeteta s pornografijom prije njihovog uništenja nadležnim policijskim agencijama radi njihove upotrebe u daljem otkrivanju počinitelja krivičnih djela, uz propisivanje obaveze da se donese podzakonski akt koji bi regulisao način korištenja, pohranjivanja i uništenja navedenog materijala.
- Zaključak uputiti: Radnoj grupi za izmjenu Krivičnog zakona FBiH pri Federalnom ministarstvu pravde FBiH.
7. Preporuka nadležnim tužiocima da u prijedlozima za izdavanje naredbe za pretresanje prostorija istovremeno traže i naredbu za pretresanje pokretnih stvari i kompjuterskih sistema, koji su u vlasništvu osumnjičenih ali i trećih lica (npr. ukućana), prilikom otkrivanja i procesuiranja krivičnih djela počinjenih na štetu djeteta ili maloljetnika, a naročito za krivična djela počinjena u digitalnom okruženju.
- Zaključak uputiti: Udruženja tužilaca FBiH i RS, svim glavnim tužiocima, CEST RS i FBiH.
8. Preporuka da nadležni tužioci radnje namamljivanja djeteta ili maloljetnika u digitalnom okruženju (tzv. *grooming*) pravno kvalifikuju kao KD pripremanje krivičnog djela iz člana 339. Krivičnog zakona FBiH.
- Zaključak uputiti: Udruženja tužilaca FBiH i RS, svim glavnim tužiocima, CEST RS i FBiH.
9. Preporuka da se članom 131. stav 1. tačka a. Zakona o krivičnom postupku, kojima su taksativno navedena krivična djela za koja se mogu odrediti posebne istražne radnje budu obuhvaćena i krivična djela iz člana 185. Zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku.
- Zaključak uputiti: Radnoj grupi za izmjenu Zakona o krivičnom postupku FBiH pri Federalnom ministarstvu pravde FBiH.
10. Nastaviti sa održavanjem Koordinacionih sastanaka tužilaca za maloljetnike kroz program obuke stručnog usavšavanja koji sačinjava CEST FBiH /RSCEST.
- Zaključak uputiti: Centri za edukaciju sudija i tužilaca u FBiH i RS.
11. Izraditi plan i program koordinacionih sastanaka.
- Zaključak uputiti: svim tužiocima, Centri za edukaciju sudija i tužilaca u FBiH i RS.
12. Potrebno je uputiti inicijativu Federalnom ministarstvu pravde i Pravosudnoj komisiji BD BiH za usklađivanje krivičnog zakonodavstva u FBiH i BD sa preuzetim međunarodnim obavezama Bosne i Hercegovine u pogledu zaštite djece žrtava krivičnih djela, posebno u odnosu na Konvenciju Vijeća Evrope o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualne zloupotrebe, obzirom da je isto već urađeno u Krivičnom zakoniku RS.
- Zaključak uputiti: Radnoj grupi za izmjenu Zakona o krivičnom postupku FBiH pri Federalnom ministarstvu pravde FBiH, Pravosudnoj komisiji BD BiH.

13. Uputiti inicijativu Radnoj grupi za strateško planiranje i razvoj CMS/TCMS-a da se u CMS/TCMS-u dodaju posebne oznake za osjetljive kategorije djece koje su definisane članom 12. stav 1) tačka o) Zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku FBiH, članom 12. stav 1 tačka m) Zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku RS i članom 12. stav 1) tačka n) Zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Brčko Distrikata Bosne i Hercegovine. Navedene oznake je potrebno dodati za oštećene djecu/maloljetnike u krivičnom postupku kroz atribute za stranku u sljedećim sudskim i tužilačkim vrstama predmeta: K, Km, KT i KTM.
 - Zaključak uputiti: VSTV - Radnoj grupi za strateško planiranje i razvoj CMS/TCMS-a.
14. Uputiti inicijativu Stalnoj komisiji za efikasnost i kvalitet tužilaštava u pogledu iskazivanja predmeta završenih kod primjene vaspitnih/odgojnih preporuka u KTM predmetima. Predlaže se normiranje KTM predmeta, odnosno iskazivanje predmeta završenim u fazi upućivanja maloljetnika nadležnom organu socijalnog staranja na postupak posredovanja, te iniciranje nove faze po okončanju postupka.
 - Zaključak uputiti: VSTV - Stalnoj komisiji za efikasnost i kvalitet tužilaštava.
15. Uputiti inicijativu Stalnoj komisiji za efikasnost i kvalitet tužilaštava da se zbog težine krivičnih djela i specifičnosti vođenja krivičnih postupka kao i posebnog režima u postupanju (hitnost, obavezne zaštitne mjere za svjedoke) više normiraju završeni predmeti gdje su djeca/maloljetnici oštećena krivičnim djelom.
 - Zaključak uputiti: VSTV - Stalnoj komisiji za efikasnost i kvalitet tužilaštava.
16. Uputiti inicijativu Stalnoj komisiji za efikasnost i kvalitet tužilaštava da razmotri mogućnost uvođenja posebne oznake tužilačkog predmeta gdje su djeca/maloljetnici oštećena krivičnim djelom, a iz razloga hitnosti u postupanju, postupanja specijalizovanih tužilaca za maloljetnike, jačanja odjela u tužilaštvima za maloljetnike praćenja organizacione strukture u MUP-ovima.
 - Zaključak uputiti: VSTV - Stalnoj komisiji za efikasnost i kvalitet tužilaštava.
17. U skladu sa članom 191. Zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku FBiH i BDBiH, odnosno članom 190. Zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku FBiH i BDBiH RS, postupak za krivična djela iz člana 185./184. citiranih propisa je hitan. Oznaka hitnosti nije trenutno dodata KTM i K predmetima u TCMS/CMS, pa se predlaže da isto bude učinjeno kao nova funkcionalnost u okviru budućeg razvoja/unapređenja CMS/TCMS-a.
 - Zaključak uputiti: VSTV - Radnoj grupi za strateško planiranje i razvoj CMS/TCMS-a.
18. U skladu sa članom 187. stav 2 Zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku FBiH i BDBiH, saslušanje djeteta ili mlađeg maloljetnika obavlja se "po pravilu uz pomoć pedagoga, psihologa ili druge stručne osobe", dok je u Republici Srpskoj prema istom zakonskom propisu ovakva pomoć stručnog lica obavezujuća za svu djecu (osobe mlađe od 18 godina). Mjere zaštite djece s ciljem prevencije retraumatizacije

je međunarodna obaveza koju je Bosna i Hercegovina preuzela ratifikacijom Lanzarote konvencije (član 35).

Ukoliko je tehnički izvodivo predlaže se kao funkcionalna mogućnost u TCMS/CMS obilježavanje jednog od markera da li je dijete dobilo podršku tokom postupka. Ovi markeri sada ne postoje za djecu u kontaktu sa zakonom, pa se podaci o radu stručnih savjetnika trenutno prikupljaju neformalno i paralelno sa CMS/TCMS, a isti su neophodni kako za interna planiranja i sistematizaciju radnih mjesta tako i za izvještavanje unutar i van BiH o implementaciji preuzetih međunarodnih obaveza. Predloženi markeri bi se odnosili na slijedeće aktivnosti kako slijedi:

- a. pružena pomoć stručnog savjetnika (psihologa, pedagoga, socijalnog radnika) tužilaštva ili suda,
 - b. pružena pomoć drugog stručnog lica (organa starateljstva ili drugo).
- Zaključak uputiti: VSTV - Radnoj grupi za strateško planiranje i razvoj CMS/TCMS-a.
19. Potrebno je uskladiti KT dio CMS/TCMS sa Zakonom o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku.
- VSTV - Radnoj grupi za strateško planiranje i razvoj CMS/TCMS-a.
20. Predlaže se prosljeđivanje dodatnih zaključaka Federalne uprave policije (u prilogu) prema Federalnom ministarstvu pravde FBiH na razmatranje i dalje postupanje.
- Zaključak uputiti: Radnoj grupi za izmjenu Zakona o krivičnom postupku FBiH pri Federalnom ministarstvu pravde FBiH.

PANEL 5 – Razmatranje pravosudnog odgovora u slučajevima silovanja i seksualnog uznemiravanja, te procesuiranja krivičnih djela počinjenih iz mržnje u BiH

Panel 5 je tematski bio određen kao „Razmatranje pravosudnog odgovora u slučajevima silovanja i seksualnog uznemiravanja, te procesuiranja krivičnih djela počinjenih iz mržnje u BiH“, a broj učesnika sa izlagačima je iznosio ukupno 26.

Učesnici i izlagači savjetovanja pridržavali su se dnevnog reda i tematske cjeline određene istim u potpunosti su ispoštovane.

Prvi dan Savjetovanja, i to 22.09.2021. godine, tematskim cjelinama je obuhvaćeno procesuiranje krivičnog djela silovanja u praksi pravosuđa u BiH, potom je izvršena prezentacija OSCE-ovog istraživanja o dobrobiti i sigurnosti žena u Bosni i Hercegovini, zatim psihološki efekti silovanja i trauma.

Drugi dan Savjetovanja, i to 23.09.2021. godine, tematskim cjelinama obrađeno je seksualno uznemiravanje – pojam, pojavni oblici, profil uznemiravatelja i drugo.

Treći dan Savjetovanja, i to 24.09.2021. godine, tematskim cjelinama obuhvaćeno je krivičnopravni aspekti krivičnih djela počinjenih iz mržnje, istraga i optuživanje za krivična djela počinjena iz mržnje, relevantna sudska praksa i drugo.

Značajno je istaći da je učesnicima ovog Panela podijeljen edukativni materijal, i to: „Priručnik za sudije i tužioce za postupanje u predmetima seksualnog uznemiravanja“, „Priručnik za razmatranje krivičnog djela silovanja u sudskoj praksi u Bosni i Hercegovini“ i „Krivična djela iz mržnje i krivična djela izazivanja mržnje – Komentar relevantnih zakonskih odredaba“.

Osim obrade tematskih cjelina u odnosu na ovaj Panel, sukladno dnevnom redu, značajno je spomenuti da su tokom tri dana savjetovanja prezentovani video snimci (seksualno uznemiravanje) na engleskom jeziku, iznošeni su primjeri iz prakse na konkretnim slučajevima, isticala se dinamična interakcija, diskusija i aktivno učešće, rađene su komparacije kako je nekad bilo, a kako danas, izvršena je prezentacija provedenih istraživanja u BiH i sl.

Zaključci doneseni u odnosu na ovaj Panel su slijedeći:

Pravosudni odgovor u slučajevima silovanja i seksualnog uznemiravanja u praksi pravosuđa u BiH:

1. Podizanje svijesti, uključujući i osvještavanje predrasuda i stereotipa pojedinaca i u njihovom kapacitetu nosioca pravosudnih funkcija o neprihvatljivosti svih oblika nasilja nad ženama je ključno.
2. Prilikom odmjeravanja i izricanja kazne je potrebno da se sud rukovodi potrebom generalne prevencije, a ne samo specijalne prevencije, imajući u vidu uticaj kazne na sve potencijalne učinioce gore navedenih delikata.
3. Nadalje, potrebno je da se usaglase i adekvatno vrednuju otežavajuće i olakšavajuće okolnosti, kao npr. da se porodični status ili neka druga okolnost optuženog ne cijeni *a priori* kao olakšavajuća okolnost.
4. Dobro poznavanje krivičnog djela seksualno uznemiravanje je neophodno za nosioce pravosudnih funkcija a s tim u vezi njihov senzibilan i osviješten pristup čine preduslov uspješnog i efikasnog procesuiranja seksualnog uznemiravanja.¹
5. Kontinuirane obuke o tematici seksualnih delikata su najbolji način unapređenja sudskog odgovora i prevazilaženje uočenih poteškoća.
6. Pored gore navedenih obuka za adekvatan sudski odgovor, ključno je i usavršavanje policije i tužilaštva. Nadalje, zajedničke edukacije za policiju, tužilaštva i sudove.

Procesuiranje krivičnih djela počinjenih iz mržnje:

1. Dosljedno primjenjivati odredbe krivičnih zakona u BiH o krivičnom djelo počinjenom iz mržnje te relevantne odredbe zakona o krivičnom postupku.
2. Provesti dodatnu edukaciju za ovlaštena službena lica o prepoznavanju, evidentiranju i istraživanju krivičnih djela počinjenih iz mržnje. Preporučuje se da se ovakva edukacija organizuje u saradnji sa nadležnim tužiteljima. Misija OSCE-a u BiH stoji na raspolaganju za ovakvu vrstu aktivnosti i saradnje.

¹ PRIRUČNIK za sudije i tužioce za postupanje u predmetima seksualnog uznemiravanja / [autori Majda Halilović ... [et al.]. – Sarajevo : Atlantska inicijativa, 2018.34.str.

3. Procijeniti individualne potrebe žrtve krivičnog djela počinjenog iz mržnje i koristiti dostupne i već uspostavljene mehanizme zaštite i podrške.

4. Razmotriti mogućnost posebnog vrednovanja procesuiranja kvalifikovanih oblika krivičnih djela, pa tako i krivičnog djela počinjenog iz mržnje u tužilačkoj normi.

PANEL 6 – Finansijske istrage: „Izazovi u provođenju finansijskih istraga u borni protiv organizovanog kriminala i korupcije“

Panel 6 je tematski bio određen kao Finansijske istrage: „Izazovi u provođenju finansijskih istraga u borni protiv organizovanog kriminala i korupcije“, a broj učesnika sa izlagačima je iznosio ukupno 28.

Učesnici i izlagači savjetovanja pridržavali su se dnevnog reda i tematske cjeline određene istim u potpunosti su ispoštovane.

Prvi dan Savjetovanja, i to 22.09.2021. godine, tematskim cjelinama obuhvaćeno je prošireno oduzimanje imovinske koristi stečene krivičnim djelom i njegova učinkovitost u borni protiv korupcije i organizovanog kriminala, kao i oduzimanje u okviru sporazuma o priznanju krivice sa osvrtnom na mjere osiguranja.

Drugi dan Savjetovanja, i to 23.09.2021. godine, tematskim cjelinama obuhvaćeno je oduzimanje imovinske koristi stečene izvršenjem krivičnog djela s osvrtnom na praksu Posebnog odjeljenja za suzbijanje korupcije Višeg javnog tužilaštva u Beogradu, te modernizacija normativnog okvira za oduzimanje nezakonito stečene imovine u FBiH – iskustva u primjeni ZONSIKD i predviđene novele.

Treći dan Savjetovanja, i to 24.09.2021. godine, okončan je završnom diskusijom i donošenjem zaključaka.

Značajno je istaći da je učesnicima ovog Panela podijeljen edukativni materijal, i to: „Priručnik o djelotvornom oduzimanju imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom u skladu sa evropskim i međunarodnim standardima“, „Posebne istražne radnje - praktikum“ i „Jačanje kapaciteta za borbu protiv korupcije u jugoistočnoj Evropi kroz poboljšanje mjera za oduzimanje imovinske koristi“.

Zaključci doneseni u odnosu na ovaj Panel su slijedeći:

1. U cilju efikasnog i uspješnog trajnog oduzimanja imovinske koristi stečene krivičnim djelom, neophodno je da tužilac u najranijoj fazi krivičnog postupka, čim se za to stvore zakonske pretpostavke, poduzme radnje u pravcu predlaganja privremenih mjera osiguranja oduzimanja imovinske koristi;
2. Prilikom zaključenja sporazuma o priznanju krivnje sa osumnjičenim/optuženim za krivično djelo kojim je stečena imovinska korist, a kada nisu određene i realizovane mjere osiguranja imovinske koristi, potrebno je u pravilu insistirati na prethodnom obezbjeđenju oduzimanja takve koristi od strane optuženog uz učešće Federalne agencije za upravljanje oduzetom imovinom ili uplatom novčanog iznosa ekvivalentnog imovinskoj koristi na proračun FBiH ili uplatom u sudski depozit.

Obezbjedenje oduzimanja imovinske koristi nakon zaključivanja Sporazuma primjenjivati samo uz uslovnu osudu sa regulisanim opozivom iste u slučaju neizvršenja obaveze i kod blažih krivičnih djela sa manjim iznosima stečene imovinske koristi;

3. U najavljenim izmjenama i dopunama ZONSIKD-a, a zbog uočenih propusta i dilema u praksi, potrebno je razmotriti uvrštavanje odredbi kojim će se propisati:
 - Nužan sadržaj prijedloga za određivanje privremenih mjera osiguranja oduzimanja imovinske koristi, kao i sadržaj rješenja suda o njihovom određivanju,
 - Da u slučajevima hitnosti (uslijed sve zastupljenije upotrebe mobilnog bankarstva u svakodnevnom poslovanju), tužilac može samostalno izdati pismenu naredbu banci za realizaciju privremene mjere osiguranja iz člana 17. stav 2. tačka e) ZONSIKD-a, nakon čega je dužan dostaviti obrazložen prijedlog sudu u roku od 48 sati, koji će u propisanom roku odlučiti o osnovanosti predložene mjere (sudska konvalidacija).
4. Nedovoljna je primjena ZONSIKD-a od strane tužilaca u odnosu na krivična djela opšteg kriminala u kojima je ostvarena imovinska korist (nezakonita trgovina opojnim drogama i dr.).
5. ZONSIKD pruža sveobuhvatan pravni okvir za provođenje finansijskih istraga i potrebno je shodno tome u svim slučajevima kada postoji zakonski osnov, potreba i mogućnosti za provođenje finansijskih istraga iste intenzivno i provoditi;
6. Primjena proširenog oduzimanja osigurava učinkovitu borbu protiv korupcije i organiziranog kriminaliteta: primjena redovnog („običnog“) oduzimanja u opisanim predmetima ne bi imala učinka, s obzirom se imovina najčešće ne vodi na ime okrivljenika niti je sva stjecana u vremenu inkriminacije;
7. Problem dokazivanja porijekla imovine odnosno sredstava iz kojih je stjecanje iste financirano, posebice u predmetima korupcije: uobičajeno se radi o počiniteljima dobrog materijalnog stanja – potrebno je zato uvijek obuhvatiti istragom i članove njihove obitelji radi utvrđivanja postojanja nesrazmjera (ukazivanje da se radi o povezanim osoba mora biti detaljno obrazloženo);
8. U pogledu koruptivnih djela, radi se o kaznenim djelima koja se teško otkrivaju uslijed sljedećih okolnosti: prikriven način komunikacije među počiniteljima, nema pisanog traga o koruptivnom dogovoru ili djelovanju zločinačkog udruženja, mogućnost utjecaja na eventualne svjedoke – što sve utječe na mogućnost dokazivanja kaznenog djela ali i utvrđivanje visine ostvarene imovinske koristi te njezinog oblika i lokacije – zato je potrebno ojačati infrastrukturu provođenja posebnih dokaznih radnji i radi učinkovite primjene proširenog oduzimanja imovinske koristi;
9. Primjena proširenog oduzimanja utječe na generalnu i specijalnu prevenciju te jedina u potpunosti uspostavlja imovinskopravno stanje kakvo je bilo prije počinjenja djela;

10. U okviru izmjena i dopuna ZONSIKD-a izvršiti harmonizaciju u pogledu standarda sumnje kako bi se isti prilagodio prirodi instituta oduzimanja imovinske koristi i svrsi ove specifične kazнено-pravne mjere;
11. Potrebno ojačati saradnju među institucijama koje sudjeluju u provođenju finansijskih istraga, uključujući bolju razmjenu podataka, te pojednostaviti procedure za Međunarodnu pravnu pomoć u provođenju finansijskih istraga;
12. Potrebno je također omogućiti korištenje dokaza iz krivične istrage tokom finansijske istrage;
13. Nastaviti sa sprovođenjem specijalističkih edukacija iz ove oblasti, radi razmjene dobrih praksi i jačanja sudskih i tužilačkih kapaciteta;
14. Razmotriti mogućnost da se u slučajevima provođenja finansijskih istraga u složenim predmetima korupcije i organiziranog kriminala, tužiocima ne dodjeljuju novi predmeti dok se prvi ne završe.

Zaključno se opravdano i utemeljeno ističe kako se ovogodišnje Savjetovanje, po kvaliteti, broju učesnika i organizaciji pozitivno ističe u odnosu na savjetovanja održana prethodnih godina i nadmašuje po svim bitnim parametrima.

Visok stepen kvalitete Savjetovanja nalazi svoje objektivno uporište u izuzetno predanim, stručnim, kvalitetnim i praktičnim predavanjima izlagača, što je kao lančanu reakciju za sobom povlačilo isto tako stručne i kvalitetne diskusije koje su se odnosile kako na konkretno i suštinsko prepoznavanje problema u praksi, tako i na poboljšanje rada u pravosuđu, kroz usvajanje zaključaka kao inicijalnog koraka usmjerenog na rješavanje identificiranih problema. Najbolji pokazatelj kvalitete i visoke stručnosti održanog Savjetovanja su pozitivne reakcije učesnika koji nisu krili zadovoljstvo kako u pogledu organizacije, tako i u pogledu onog najvažnijeg, a to je izražen kvalitativan edukativni učinak na svakog od njih ponaosob, što će istim biti uveliko od pomoći prilikom obavljanja svakodnevnih poslova.

Ono što je specifično u odnosu na svaki panel zasebno jeste da je akcenat stavljan na identifikaciju problema iz prakse sa kojima se učesnici svakodnevno susreću, što je od velikog značaja kako bi se iznašla adekvatna i kvalitetna rješenja kroz suštinski konkretizirane diskusije i aktivne interakcije svih učesnika.

Savjetovanje održano na naprijed navedeni način, na najbolji mogući način doprinosi unificiranju prakse i poboljšanju rada pravosuđa uopće.